

Pšír, Bedřich

Čas a dějiny : (úvaha ke 40. výročí Velké říjnové socialistické revoluce)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1957, vol. 6, iss. G1, pp. [5]-7

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111349>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

FF

BEDŘICH PSÍR

ČAS A DĚJINY

(Úvaha ke 40. výročí Velké říjnové socialistické revoluce)

Proud dějin teče stále rychleji a rychleji. A nám se zdává, jako by to byl čas, v němž právě žijeme, který tak spěšně pádí a nedopřává nám dostatek možností, abychom se pozastavovali, ohlíželi a zamýšleli nad problematikou a během událostí. Ne, není to čas, ale jsou to fakta a děje, jsou to dějiny naší doby, které nás strhují svým stále se zrychlujícím tempem. Čas je jen forma dějin, která může být více či méně dějinami naplnována. A je zcela přirozené, že čas plnější faktů a dějů nám připadá kratší, a čas, v němž se jen málo nového děje, se nám zdá delší. Tak tomu je od pradávna.

Dějiny pradávných časů probíhaly ve znamení dramatického střídání rozkvětů i zkáz celých zemských pásem a ve znamení neméně dramatických zápasů člověka s přírodou. Vždyť člověku nešlo o nic menšího, než o to, aby si vybojoval možnosti své existence a možnosti zachování svého rodu na zemi. A jeho partnerem v tomto grandiosním boji byla veškerá příroda; partnerem zcela zvláštního druhu, který člověka nejen deptal, ale i živil. Člověk ve svém zápase s přírodními silami se učil, sílil, rostl a — vítězil. Člověk se stal vedoucí silou v dějinách.

V zápase s přírodou rozvíjel člověk své schopnosti a dovednosti rukou i mozku, zdokonaloval své primitivní nástroje a stále účelněji se učil využívat výrobních prostředků, jež mu příroda skýtala. Z kamenných oštěpů, šípů, škrabadel, vrtáček, pilek a z kostěných jehel, harpun a bodců se stávaly postupně kovové nástroje a zbraně, důmyslnější, vhodnější a kvalitnější, jež se posléze měnily ve stroje a výrobní prostředky, které už nesloužily jen pouhému zachování existence a rodu člověka, ale i dalšímu rozvoji výrobních způsobů.

Společenská dělba práce a vznik soukromého vlastnictví přináší s sebou lidem i rozdělení společnosti na třídy. A se vznikem třídy vlastníků a třídy nemajetných vzniká nový zápas lidskému společenství, ještě dramatičtější a drastičtější než zápas s přírodou, zápas dvou antagonistických tříd — třídní boj. Třídní boj se stává vnitřní příčinou veškerých dějin všech třídních společností, zápas s přírodou se stává příčinou vnější.

Od dob vzniku třídního boje zrychlují dějiny podstatně své tempo. Vládnoucí třídy se snaží udržet, upevnit a rozšířit své vládnoucí postavení všemi prostředky, které považují za vhodné. Je to především zvyšování útisku a vykořisťování pracujících mas, ovládaných tříd; je to však také rozvíjení výrobních sil, využívání vědeckých a technických objevů, a to zvláště v období, kdy vládnoucí třída nastupuje k moci. V období rozkladu své moci se vládnoucí třídy opět brání před rozvojem výrobních sil, neboť cítí, že on podstatně přispívá k jejich pádu.

Ovládané třídy se snaží vymanit se z útisku, zbavit se vykořisťování i vykořisťovatelů, a to také všemi prostředky, které mají po ruce. Je to především hnutí odporu, z počátku živelné, později více či méně organizované, jsou to vzpoury, povstání, demonstrace, stávky a posléze i revoluce.

Stále zrychlované tempo dějin je zřetelně vidět ze srovnání toho, jak dlouho trvaly jednotlivé společensko-hospodářské formace, z toho, jaká byla intenzita třídních bojů v těchto jednotlivých formacích. Beztrždní prvobytná společnost trvala asi třicet až sto tisíc let a o třídních bojích tu nelze přirozeně vůbec hovořit, i když tu zajisté boje byly. Byly to však boje mezi společensky a pracovně rovnými skupinami lidí, boje, které neměly třídní charakter. Otrokářská společnost trvala asi čtyři až šest tisíc let. Třídnost bojů v tomto období se projevuje v lidových hnutích, které vyúsťují ve vzpoury a povstání otročených mas proti otrokářským pánům. Feudální řád možno vročit do období asi půl druhého tisíce let od století čtvrtého do konce století osmáctého. V každém století tohoto řádu vznikají mohutná lidová hnutí, která se vyhrcojí v prudké boje vesnické a městské chudiny s vládnoucí šlechtou a církví. Boje feudálního období, které nabývají forem revolučního hnutí a selských válek, mají své vyvrcholení v buržoasních revolucích. Kapitalistická společnost, existující asi od počátku 19. století, začíná se rozkládat už v prvních desetiletích století 20. a dostává osudnou ránu právě před čtyřiceti lety vítěznou Velkou říjnovou socialistickou revolucí.

Velká říjnová socialistická revoluce je světodějná událost, která i v tempu dějinného vývoje znamená mezník nejvýraznější. Uvolnila pouta, jimiž kapitalistické výrobní vztahy vážou rozvoj výrobních sil, rozvoj vědeckých i technických objevů. Vytvořila předpoklady pro to, aby byl definitivně odstraněn antagonistický, ke katastrofám vedoucí nesoulad výrobních vztahů s charakterem výrobních sil. Zlikvidovala soukromé vlastnictví výrobních prostředků. A to je ekonomickým i sociálním kořenem toho, že nezměřitelně rychlejším proudem pádí události od Velké říjnové socialistické revoluce. Co se dříve v dějinách měřilo tisíci lety a staletími, to se dnes měří na desetiletí a na jednotlivé roky.

Čtyřicet let od Velké říjnové socialistické revoluce, to je v celé historii lidstva zajisté velmi krátká doba, měříme-li ji měřítky času. Ale je to doba plnější světodějných událostí než kterákoliv doba jiná. Nelze ji měřit měřítky času, počtem roků. Nutno ji měřit jejím obsahem a významem. Máme dnes možnost z obecně známých faktů a čísel ukázat, jak se změnil svět za posledních čtyřicet roků. Všechny kouty naší zeměkoule a všech stránek našeho života se dotýkají přeměny, které se dějí v důsledku vítězství proletariátu ve Velké říjnové socialistické revoluci. Ty části světa, které jsou dosud v rukou nebo pod kontrolou kapitalistického zřízení se chvějí buď strachem před nezadržitelně se blížícím rozkladem kapitalistické soustavy, nebo nadějí na brzké osvobození z pout vykořisťování. A nejsou to části malé, v matematickém pojetí jsou dokonce ještě větší, než části světa patřící k soustavě socialistické. Náleží k nim dosud asi 73 % území, 65 % obyvatelstva a 70 % průmyslové produkce světa. Ale síla světa netkví v matematických proporcích, nýbrž ve směru vývoje: síla je tam, kde je rozvoj, vzrůst; slabost je tam, kde je rozklad a zánik. A v této skutečnosti je i síla socialismu a slabost kapitalismu. Vždyť před čtyřiceti lety kapitalismus ovládal celých 100 % území, obyvatelstva, i průmyslové produkce světa. Vždyť před čtyřiceti lety neexistovala žádná socialistická země, žádná socialistická výroba, socialismus byl jen teorií,

kteřá ovládla masy a kteřá byla praktickým návodem k tomu, jak připravit proletářskou revoluci a jak v ní zvítězit, jak vybudovat, udržet a upevnit diktaturu proletariátu, jak vytvářet nový řád světa, řád socialismu a komunismu.

A dnes po čtyřiceti letech je socialismus uskutečněn (nebo v dohledné době bude uskutečněn) na více než jedné čtvrtině území, pro více než jednu třetinu obyvatelstva a ovládá skoro jednu třetinu průmyslové výroby celého světa.

Před čtyřiceti lety pokrokové síly světa organisované v komunistických stranách byly celkem nepočtené: všech organisovaných členů komunistických stran bylo asi 250.000. V roce 1939 zvýšil se jejich počet už na 4,200.000 a na konci druhé světové války činil asi 20,000.000. V roce 1957 je pak v komunistických stranách, jichž je 76, organisováno 33,000.000 členů. Z toho je asi 5,000.000 komunistů v kapitalistických zemích v 63 organisacích.

Před čtyřiceti lety byl Sovětský svaz považován za kuriozitu, kteřá nestojí ani za pozornost. Dnes však je to první stát na světě v mnoha oblastech vědeckého a technického pokroku a druhý nejmocnější stát na světě v oblasti hospodářské.

To jsou skutečnosti, které rozechvívají hlavy a srdce všech nás, kteří máme to dějinné štěstí, že žijeme v této době v této zemi, kteřá prvá po Sovětském svazu dojde k socialismu. To jsou skutečnosti, které nás strhují ke stále rostoucí aktivitě a účasti na spoluvytváření nového socialistického světa a nového socialistického člověka.

To vše jsou skutečnosti, jež naplňují čas našich dějin až po okraj.

